

Mgr. Kateřina Řezníčková:

České střední školy, jejich studenti a profesori v letech 1867 až 1918. Praha, FFUK 2006. Dizertační práce. 238 s. + přílohy.

oponentský posudek

Úvod

Doktorandská dizertační práce, kterou předložila Kateřina Řezníčková, se zabývá tématem života gymnaziálních studentů a profesorů na pozadí celospolečenského vývoje a vývoje středního školství v českých zemích v posledních dekádách existence rakousko-uherské monarchie. Jde jednoznačně o práci historiografickou a také metodologické přístupy autorky tomu nasvědčují. Autorce nešlo o komplexní popsání vývoje gymnázií z hlediska pedagogicko didaktického, i když zvláště sledované období by k tomu vzhledem k stále se prohlubující diverzifikaci středního školství a jeho „modernizaci“ velmi lákalo. Takový pohled ale asi zvolí specialisté z oblasti pedagogických věd.

Posouzení práce z formálních hledisek

Předložená práce obsahuje 238 stran textu včetně nezbytného aparátu. Práce je doplněna řadou ilustrativních příloh, většinou fotokopii různých dobových dokumentů a statistických přehledů. Text práce je strukturován do čtyř samostatných kapitol, z nichž každá vykazuje ještě velmi přehlednou vlastní strukturaci do jednotlivých podkapitol. Z hlediska zpracování textu jde o práci pramenně podloženou, přičemž se autorka nebála kombinovat prameny oficiální povahy se vzpomínkami aktérů a literárním (uměleckým) zpracováním života studentů nebo gymnaziálních profesorů. Na četných místech se autorka šťastně pokusila i o vzájemnou konfrontaci pramenů oficiální a neoficiální povahy. Na několika místech by jistě práci prospělo doplnění odkazů na prameny tak, aby bylo jasné, odkud autorka čerpala. (např. s. 6 buď odkaz na zmiňovanou literaturu chybí nebo je bibliograficky neúplný). Po stránce jazykové je práce napsána velmi poutavým a přitom srozumitelným jazykem, bez zbytečných umělých příkras a nadměrného používání cizích slov. Symptické je, že se autorka neomezovala používat vybrané pasáže z různých autorů jako úvodů k jednotlivým podkapitolám, které velmi výstižně charakterizují popisovaný jev. Pozitivně hodnotím také fakt, že se autorka jen minimálně nechává ovlivňovat „jazykem“ pramene a hodně se snaží psát vlastním jazykem, i když některé výrazy jsou na pokraji spisovnosti (např. s. 131 nahoře

– „vyrážet na výlet“). Jde ale spolu odkazem na minimum překlepů a stylistických zvláštností o výtky nevýznamné a pro celkové posouzení práce méně důležité. Jako nezbytné ovšem považuji pro případné zveřejnění práce doplnění bibliografických přehledů podle stávajících norem a upravení interpunkčních znamének v nich. Autorka zvládla značně komplikovanou heuristiku a využila pro ni snadno dostupné publikované i netištěné dokumenty archivní povahy a podrobila je pro účely vlastní práce odborné kritice, odhalující jistou míru dosavadní jednostrannosti náhledu na sledovanou problematiku ve smyslu podkládání a svazování velmi živého tématu všedních dnů běžných lidí zněním zákonů, vyhlášek, nařízení a oficiálních hodnocení. Autorka z hlediska formálního odevzdala práci, která odpovídá současným trendům sledování dějin každodennosti a tím přispěla k oživení dosud poněkud suchopárné a málo čtivé produkci z oblasti dějin školství. V řadě kapitol se autorka nebrání ani emočním projevům sympatií či nesympatií k popisovaným jevům a událostem.

Hodnocení práce z hlediska obsahu textu

Z hlediska obsahového se autorka nevyhnula žádnému tématu, které se týká sledované oblasti a velmi plasticky a přitom na žádoucí odborné úrovni zvládla vykreslení i charakteristiky vnějších prostředí a podmínek, které umožňují lépe pochopit postavení gymnaziálních studentů a profesorů a vztahy k nim v průběhu sledovaného období. Autorka přitom věnovala náležitou pozornost i době předchozí, charakterizované úpornou snahou státní administrativy o ovládnutí gymnázií na úkor řádových kongregací, což mělo výrazný vliv na měnící se chování studentů a přežívající chování profesorů. I když je vždy velmi složité oprostít se od náchylnosti popisovat i podrobné (protože je to zajímavé) události, které patří do těchto vnějších charakteristik, autorka zvládla tuto metodologickou část velmi dobře a zbytečně se „netopila“ v detailech nebo problémech odvádějících pozornost od hlavního tématu. Přitom hlavním tématem se zdá bylo nejen poznání života „živých lidí“ v prostředí středních škol ovšem nikoliv z hlediska vnějších podmínek legislativních a ekonomicko-sociálních, ale na pozadí těchto podmínek dokumentovat velmi pestré projevy života obou velkých skupin stojících uvnitř školy proti sobě, ale vně školy držících pospolu. Autorka se záměrně podrobně nezabývala pedagogickými projevy v oblasti vyučování a hodnocení a obraz života uvnitř školy tak může být zdánlivě ochuzen o podstatnou část vlastního specifika. Myslím ale, že život gymnaziální byl utvářen pedagogickými činnostmi prioritně, ale na jejich základě také ovšem pestrými projevy „odporu“, „nezájmu“ studentů a patřičnými reakcemi profesorů, což činilo klima školy zvláště dramatickým. Z tohoto úhlu pohledu považuji obsah práce za dostatečný a neochuzený, i když je samozřejmé, že autorka nemohla vyčerpat


všechny známé prameny a informace. Velmi vysoce oceňuji autorčinu snahu podat na základě dosud publikovaných, ale i nepublikovaných materiálů nejen „objektivní“ popis situace života jednotlivých skupin aktérů uvnitř středních škol, ale dokumentovala i pocitové procesy studentů a profesorů.

Celkové hodnocení

Předložená práce Kateřiny Řezníčkové splňuje nároky kladené na dizertační práci v oboru historie. jedná se o solidní základ pro obhajobu a následné přiznání titulu PhD. Autorka dokázala dobře vlastní pohledy argumentovat a podložit archivním studiem a sekundární odbornou literaturou, kterou podrobovala i kritice, pokud to bylo potřeba. Pro diskusi během obhajoby navrhuji, aby se autorka, jedná-li se o práci předloženou v komisi oboru historie, pokusila vyjádřit se více k problematice vlivu gymnázia na veřejný život v příslušném městě z hlediska nejen kulturně osvětového, ale zejména sociálně ekonomického. Dále, aby vysvětlila nebo se vyjádřila k:

1. Proč autorka používá označení Exner–Bonitzova reforma a na jiném místě Bonitz-Exnerova reforma? Jde o preference jednoho z autorů z důvodů větších zásluh nebo nabídne jiné vysvětlení?
2. Jako další podnět k rozvoji tématu doporučuji fondy Muzea Komenského v Přerově, asi nejbohatšího a nejúplnějšího fondu pro dějiny školství 19. a 20. století.

Pardubice, 5. května 2006



Prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.

Filozofická fakulta Univerzity Pardubice

karel.rydl@upce.cz